

Cap sur l'école inclusive
en Europe

Παιδαγωγικό φύλλο εργασίας

Το μαθησιακό περιβάλλον: μια πρακτική διδασκαλίας που εμπλέκει και ενθαρρύνει.

Κορμός Ο του σεμιναρίου επιμόρφωσης

Επικοινωνία : Maria Elisabetta Perri

I .C. « Cecrope Barilli » di Montechiarugolo (PR) Italie

<http://www.icmontechiarugolo.gov.it/>

Τίτλος: Το μαθησιακό περιβάλλον: μια πρακτική διδασκαλίας που εμπλέκει και ενθαρρύνει.

Γενικός ορισμός: Σύντομη περιγραφή των στόχων και της δραστηριότητας

Ένας οδηγός για το σχεδιασμό μαθησιακών ενοτήτων με βάση τις αρχές της συμπεριληπτικής διδασκαλίας.

Χρήση/Τομέας εφαρμογής

Αυτός ο οδηγός είναι κατάλληλος για το σχεδιασμό ενοτήτων μάθησης στο γυμνάσιο (μαθητές 11 έως 14 ετών).

Αρχές και θεωρητικά θεμέλια

Μπορούμε να βελτιώσουμε τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν οι μαθητές μας; Είναι δυνατόν να βελτιωθούν τα περιβάλλοντα μάθησης ώστε το σχολείο να μπορέσει να διαδραματίσει αποτελεσματικότερα τον θεσμικό του ρόλο;

Ποιες αλλαγές πρέπει να γίνουν για να μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των μαθητών για τους οποίους "αυτό που κάνει το σχολείο δεν είναι αρκετό"; Είναι δυνατόν να υπάρξει μια ολοκληρωμένη εκπαίδευση ικανή να προσανατολίσει την προσφορά κατάρτισης για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα;

Στην έρευνα TALIS 2013 (Teaching and Learning International Survey, Διεθνής έρευνα για τη διδασκαλία και τη μάθηση, πηγή ιταλικού Υπουργείου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Έρευνας 2014), κατέστη σαφές ότι μόνο το 28% των εκπαιδευτικών, τόσο για τις χώρες TALIS, όσο και για την Ιταλία, πρότειναν πρότζεκτ

συνεργασίας που απαιτούν επίσημη διάρθρωση, η οποία είναι καλά δομημένη όσον αφορά το χρονοδιάγραμμα, τα εργαλεία και τις στρατηγικές. Είναι μια ενεργή πρακτική, δηλαδή μια εκπαιδευτική πρακτική που εμπλέκει και ενθαρρύνει τη συμμετοχή των μαθητών στη μάθηση.

Στην ίδια έρευνα, διαπιστώθηκε επίσης ότι η χρήση της εξέτασης στην τάξη ήταν μια από τις κύριες μεθόδους αξιολόγησης της μάθησης των μαθητών (Ιταλία: 80%, μέσος όρος TALIS: 49%). Αντ' αυτού, η χρήση της αυτοαξιολόγησης από τους μαθητές αντιπροσωπεύει ένα μικρό μερίδιο (Ιταλία: 29%, μέσος όρος TALIS: 38%).

Μεγάλη έρευνα έδειξε ότι οι μαθητές προτιμούν να εργάζονται σε ομάδες, τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι, και να χρησιμοποιούν τεχνολογίες διδασκαλίας για να ενισχύσουν τη διαδικασία μάθησης. (Τι σας διδάσκουν στο γυμνάσιο; Η αντίληψη των μαθητών ξένων γλωσσών στην εκμάθηση γλωσσών τους, Edizioni Ca 'Foscari)

Υπάρχουν πολλές μελέτες που δείχνουν πόσο το θετικό κλίμα στην τάξη αποτελεί βασικό παράγοντα τόσο για τη διδασκαλία όσο και για τη μάθηση.

Τι χρειάζονται, οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευόμενοι, να νιώθουν καλά στο σχολείο; Τι περιβάλλοντα διδασκαλίας και έρευνας προσφέρουμε στους μαθητές μας; Πώς μπορούμε να κάνουμε έτσι ώστε όλοι να αξιοποιήσουν στο έπακρο τις δυνατότητές τους και να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις για να υλοποιήσουν το σχέδιο ζωής τους;

Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα θα μας επιτρέψει να εφαρμόσουμε διαδικασίες μάθησης / διδασκαλίας που μπορούν ταυτόχρονα να μεταφέρουν την ευχαρίστηση να αισθάνονται καλά στο σχολείο, όλοι μαζί. Αλλά για να μετακινηθεί το σχολείο από ένα απομονωμένο σύστημα χωρισμένο σε κλάδους (που συχνά γίνονται δεξαμενές αφηρημένων εννοιών) σε ένα ανοιχτό σύστημα έρευνας, επικοινωνίας, ανάπτυξης ... πρέπει να συνεργαστούμε: να σχηματίσουμε μια ομάδα, να αναπτύξουμε άμιλλα στον τομέα της παιδαγωγικής. Δεν πρέπει να επικεντρωθούμε μόνο στη γνώση, αλλά και στις δεξιότητες και τις ικανότητες.

Η **ομάδα της τάξης** πρέπει να θεωρείται ως ομάδα μάθησης στην οποία οι σχεσιακές πτυχές πρέπει να αντιμετωπίζονται επαρκώς, επειδή η σχέση είναι ένα θεμελιώδες στοιχείο που μεταδίδει και διεγείρει τη μάθηση. Η ποιότητα του πλαισίου της τάξης επηρεάζεται πράγματι από τα ατομικά χαρακτηριστικά των μαθητών και των εκπαιδευτικών, τις αντιλήψεις τους και τα διακριτικά στοιχεία του σχολείου (πολιτική και σχολικοί χώροι).

Η **ομάδα εκπαιδευτικών** πρέπει επίσης να συνεργαστεί: να συζητήσει διαφορετικές παιδαγωγικές, να ελέγξει εκπαιδευτικά / παιδαγωγικά πρότζεκτ, να βασιστεί σε προηγούμενες εμπειρίες. Πρέπει να έχει νέες ιδέες, να ξαναρχίσει αυτό που έχει πραγματοποιήσει με επιτυχία και να εγκαταλείψει αυτό που δεν λειτούργησε. Ακόμη και εδώ, χρειαζόμαστε όχι μόνο γνώσεις αλλά και δεξιότητες.

Η **συνεργατική μάθηση**, η οποία παρέχει άριστα αποτελέσματα, είναι μια παιδαγωγική μέθοδος με την οποία οι μαθητές, σε διαφορετικά επίπεδα απόδοσης, συνεργάζονται για κοινό σκοπό. Σήμερα, χάρη στο Διαδίκτυο, οι σπουδαστές και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες με άλλους μαθητές που βρίσκονται μακριά, στην ίδια χώρα ή σε άλλες χώρες, να οικοδομήσουν τις γνώσεις τους σε μια διάσταση που δεν είναι πλέον τοπική, αλλά ουσιαστικά πλανητική, και ανακαλύπτουν ότι ορισμένα προβλήματα μπορούν να λυθούν καλύτερα με συνεργασία.

Είναι κάτι περισσότερο από εκπαιδευτική, είναι μια ανθρωπολογική αλλαγή! Αυτό σημαίνει ότι όλοι, χωρίς εξαίρεση, σχεδιάζουν και υλοποιούν μια τυπική, ανοιχτή και συμπεριληπτική εκπαίδευση για όλη την τάξη ξεκινώντας από την ιδέα ότι κάθε μαθητής έχει θετικό δυναμισμό σε σύγκριση με την πραγματικότητα.

Στην πραγματικότητα, η ουσιαστική μάθηση είναι αυτός ο τύπος μάθησης που βασίζεται στην έρευνα και την εκ νέου ανάπτυξη της γνώσης που μας επιτρέπει να την κατανοήσουμε είτε με την ενσωμάτωση νέων πληροφοριών σε εκείνες που έχουν ήδη αποκτηθεί είτε χρησιμοποιώντας τα ίδια δεδομένα σε διαφορετικά περιβάλλοντα και καταστάσεις.

Ο στόχος είναι το άτομο να μάθει και να αναπτύξει δεξιότητες στην επίλυση προβλημάτων, την κριτική σκέψη και την μετα-σκέψη. Με λίγα λόγια, η ουσιαστική μάθηση δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να γίνουν στρατηγικοί μέσα από την ανάπτυξη μετα-γνωστικών δεξιοτήτων (μαθαίνω πώς να μαθαίνω), σχεσιακών δεξιοτήτων (γνωρίζω πώς να δουλεύω σε μια ομάδα) ή στάσεων (αυτονομία και δημιουργικότητα).

Παρουσίαση της μεθοδολογίας

Οι μαθητές, οι οποίοι έχουν αριθμητικές ικανότητες και κανόνες για τη σύνθεση εννοιολογικών πινάκων και νοητικών χαρτών, χωρίστηκαν σε ετερογενείς ομάδες, με έως και τέσσερα μέλη. Κάθε ομάδα έλαβε ένα ιστορικό θέμα και ένα χρονικό πλαίσιο για τη δημιουργία ενός προϊόντος πολυμέσων. Πρόκειται για ένα σύντομο βίντεο μήκους έως 5 λεπτών, το οποίο θα παρουσιαστεί στην τάξη χάρη στην υποστήριξη του διαδραστικού πίνακα.

Το πρόγραμμα έρευνας-δράσης έχει τίτλο "Κατά μήκος του Enza μεταξύ της φύσης, της τέχνης και του πολιτισμού: σε αναζήτηση του Oratorio del Romito"

Το ιστοριογραφικό έργο, ακολουθούμενο από μια θεατρική παράσταση των σημαντικότερων στιγμών αυτού του τόπου, είχε τίτλο "Κατά μήκος του Enza μεταξύ της φύσης, της τέχνης και του πολιτισμού: σε αναζήτηση του Oratorio del Romito". Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν συμπεριλήφθηκαν σε έναν κώδικα QR, ο οποίος δόθηκε στο μαρκήσιο Ludovico Lalatta Costerbosa, ιδιοκτήτη της βίλας, στον αντιδήμαρχο, σύμβουλο για τον πολιτισμό της πόλης Montechiarugolo, στο σχολείο και στο σύλλογο "Festa della Storia".

Τα παιδιά κλήθηκαν να πραγματοποιήσουν εκτεταμένη έρευνα χρησιμοποιώντας τόσο τους υποστηρικτικό υλικό από το εγχειρίδιο ή άλλα βιβλία που είναι διαθέσιμα στο σχολείο και την τοπική βιβλιοθήκη, όσο και σημαντικές πληροφορίες για αναζήτηση στο Διαδίκτυο. Από την άποψη αυτή, ήταν απαραίτητο να βοηθηθούν οι μαθητές να γίνουν ντετέκτιβ πληροφοριών, δηλαδή να αποκτήσουν τις δεξιότητες της έρευνας στο Διαδίκτυο, κάτι που τους επέτρεψε να συλλέξουν πληροφορίες αποτελεσματικά ως αληθινί ντετέκτιβ (ξέρω τι, πώς και πού να ψάξω), να συλλέξουν πληροφορίες και να τις δομήσουν σε χρήσιμα σύνολα γνώσεων. Για το σκοπό αυτό, οι εννοιολογικοί χάρτες γίνονται ένα μεταγνωστικό μέσο για την έρευνα στο Internet, τη δομή και την εκ νέου ανάπτυξη της γνώσης, καθώς παρέχουν οπτική εστίαση για το σκοπό της έρευνας και, κυρίως, ενσωματώνουν τα αποτελέσματα στις προϋπάρχουσες γνωστικές δομές. (Μέθοδος SEW-COM).

Τα διαθέσιμα δεδομένα έχουν αναλυθεί, συντεθεί και αναδιατυπωθεί με τη μορφή χαρτών και διαγραμμάτων ιδεών, στα οποία έχουν προστεθεί επεξηγηματικές εικόνες και αφηγηματικά στοιχεία. Οι μαθητές χρησιμοποίησαν πιο εκφραστικά κανάλια (γλωσσολογικά-λεκτικά, οπτικά, ακουστικά, κιναισθητικά) και περισσότερες γλώσσες (ήχου και βίντεο) για να ανανεώσουν και να προτείνουν περιεχόμενο.

Η τάξη δεν παρέμεινε παθητικός θεατής: αντίθετα, αλληλεπίδρασε με τις ομάδες που εργάστηκαν προτείνοντας ερωτήσεις και ενεργώντας ενεργά στον εκπαιδευτικό διάλογο.

Ως εκπαιδευτικός, βρίσκoμoυ σε αυτήν την εκπαιδευτική κατάσταση ως διαμεσoλαβητής. "Προκάλεσα" περιέργεια ", εγώ προκαλέσα την εξέταση" θέτοντας ερωτήσεις, απευθυνόμενη στις νοητικές ικανότητες, προκαλώντας την αγωνία της έρευνας. Εν κατακλείδι, η δουλειά μου ήταν να προωθήσω και να ενθαρρύνω την ουσιαστική μάθηση εις βάρος της μηχανιστικής, παθητικής και χωρίς κίνητρα μάθησης.

ΤΟ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Σε ένα τέτοιο μαθησιακό περιβάλλον, ο καθένας έχει κάτι να δώσει σε άλλους (επειδή είναι ο αποθέτης των πόρων) και να λάβει, πράγμα που δημιουργεί μια μάθηση που εξασφαλίζει ισότητα και είναι πραγματικά συμπεριληπτική.

Κατά τη διάρθρωση των μαθησιακών διαδρομών αυτού του τύπου, υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που πρέπει να θυμόμαστε:

- Δημιουργία ομάδων με λειτουργικό τρόπο (ετερογενής με πλειάδα δεξιοτήτων, κατανεμημένες με δίκαιο και ευέλικτο τρόπο)
- Συμφωνία για το χρόνο που διατίθεται για εργασία (μέγιστο 3 εβδομάδες)
- Δημιουργία λεπτομεριακών γραπτών παραγωγών (χρήση στρατηγικών πρόβλεψης περιεχομένου και λεξιλογίου, αποφυγή των επικαλύψεων και των διαφανειών με μεγάλο κείμενο. Καθοδήγηση συζήτησης από το γενικό στο ειδικό, χρήση τεχνικών για να δίνεται έμφαση σε βασικές έννοιες χρήση ως υποστηρικτικού υλικού για εξηγήσεις των εννοιολογικών και των νοητικών χαρτών)
- Ορισμός της ημερομηνίας παρουσίασης στην τάξη
- Καθιέρωση μαζί με την τάξη των κριτηρίων επαλήθευσης, αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης (σωστή αντιμετώπιση του θέματος, ανάλυση, σύνθεση, επανεπεξεργασία, σαφήνεια της παρουσίασης, ικανότητα δημιουργίας δεσμών, ικανότητα κινητοποίησης και εμπλοκής της τάξης)
- Αξιολόγηση της ομαδικής εργασίας.

ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Υπάρχουν πολλά οφέλη από τη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας, δεδομένου ότι τονώνει τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρα των μαθητών, τους προετοιμάζει για το μέλλον τους και διευρύνει την ποικιλία περιεχομένου και των μεθόδων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενισχυθεί η ικανότητα έκφρασης των γνώσεων τους σχετικά με το περιεχόμενο (αξιολόγηση), να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητών που μπορούν να πετύχουν. Τα υπάρχοντα εργαλεία παρέχουν μια σειρά πιο ευέλικτων και προσβάσιμων υλικών, με τα οποία οι μαθητές μπορούν να συμμετάσχουν με επιτυχία στη μάθησή τους και να εκφράσουν αυτό που γνωρίζουν (διαμορφωτική αξιολόγηση).

Η μεγαλύτερη προσοχή στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων παραγωγής λόγου, δημιουργώντας διάφορες δυνατότητες για προφορική έκφραση στην τάξη, καθώς και ανάπτυξη της συνολικής ικανότητας στο θέμα της επικοινωνίας και της γλώσσας, επιτρέπει τη διεύρυνση των στιγμών αξιολόγησης μαθητών, χωρίς να τις υποβιβάζει μόνο «προφορική εξέταση». Πρόκειται για συμπεριληπτικές εκπαιδευτικές συμπεριφορές που ευνοούν και τους μαθητές με αυτισμό και ΕΕΑ, για τους οποίους η νομοθεσία απαιτεί να ξετάζονται προφορικά αλλά και ευκαιρία να εκφραστούν χρησιμοποιώντας αντισταθμιστικά τεχνολογικά εργαλεία.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Για την αξιολόγηση δεξιοτήτων, τα εργαλεία που συνήθως χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση του αποτελέσματος δεν είναι ούτε επαρκή ούτε κατάλληλα. Επομένως, είναι απαραίτητο να δοθεί κατεύθυνση

στη διδασκαλία, θέτοντας σε εφαρμογή τις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια αυθεντικών καθηκόντων με βάση τον προβληματισμό. Στην πραγματικότητα, η ικανότητα «γνωρίζω πώς να ενεργώ» στις προσκλήσεις που προσφέρονται από την εμπειρία, οι οποίες διεγείρουν τη χρήση γνωστικών διαδικασιών σε νέα πλαίσια, συνδυάζοντας με πρωτότυπο τρόπο τις γνωστικές, πρακτικές, σχεσιακές και κοινωνικές διαστάσεις.

Η συνολική αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς, η οποία δεν πρέπει να περιορίζεται στη μέτρηση των αποκτηθεισών γνώσεων, πρέπει να περιλαμβάνει παρατηρήσεις σχετικά με την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, επιλογής, επιχειρηματολογίας, δημιουργίας προϊόντος. Το υποκείμενο της μάθησης γίνεται υποκείμενο για να ακουστεί (δίνω το λόγο στους μαθητές), το οποίο έχει μια γνωστική ιστορία να πει και το οποίο αντιμετωπίζει με έξυπνο και πρωτότυπο τρόπο καταστάσεις που ανήκουν στον πραγματικό κόσμο, μεταφέροντας διαδικασίες και προβληματισμούς σε περιβάλλοντα εν μέρει διαφορετικά από αυτά της παραδοσιακής εκπαίδευσης.

Ένα πραγματικό αποτέλεσμα μπορεί να φανεί ρητά όταν οι μαθητές αναπτύσσουν τις γνώσεις τους ενεργά σε πραγματικό και σύνθετο πλαίσιο και το χρησιμοποιούν με έναν ακριβή και σχετικό τρόπο, επιδεικνύοντας γνώση μιας ή περισσότερων δεξιοτήτων. Αυτό είναι εγγενές στην έννοια της ικανότητας: "έχουν καταδειχθεί ικανότητες χρήσης προσωπικών, κοινωνικών και / ή μεθοδολογικών γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων στην εργασία ή στις σπουδές και στην επαγγελματική ή / και προσωπική ανάπτυξη δεξιοτήτων όσον αφορά την ευθύνη και την αυτονομία ». (Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Σεπτεμβρίου 2006, για τη θέσπιση του ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων και προσόντων για τη διά βίου μάθηση)

Επομένως, η αξιολόγηση των δεξιοτήτων συνεπάγεται ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν πολλαπλές παραστάσεις, να μπορούν να προωθούν τις ικανότητες αυτοαξιολόγησης των μαθητών και να προσφέρουν μια πληθώρα εργαλείων. (Pellerey 2004)

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος του μαθητή αλλάζει τελείως. Στην πραγματικότητα, από έναν παθητικό δέκτη, γίνεται ενεργός κατασκευαστής της μάθησης του, αναδεικνύοντας τα δικά του χαρακτηριστικά για να αξιοποιήσει στο έπακρο την εκπαιδευτική εμπειρία. Πρέπει να λάβει υπόψη τους γενικούς όρους της μαθητείας του, να μάθει να αξιολογεί τις δεξιότητές του, να αναγνωρίζει εκείνες που πρέπει να αποκτηθούν, να αναπτύσσει μια στάση για να επενδύσει προσωπικούς πόρους στην εκπαίδευσή του και να αναλάβει εν μέρει, απλά, την ευθύνη της ακαδημαϊκής επιτυχίας του.

Για τους μαθητές με αυτισμό, αυτά τα καθήκοντα και οι εκπαιδευτικές καταστάσεις μπορούν να αποτελέσουν πολύ σημαντικές ευκαιρίες για να παρουσιάσουν στρατηγικές και συμβουλές για την επίλυση που είναι άγνωστες στους συμμαθητές τους. Είναι γνωστό ότι οι μαθητές με αυτισμό συχνά έχουν αξιοσημείωτη διορατικότητα και δημιουργικές ικανότητες που, με αυτές τις δραστηριότητες, γίνονται πλούσιες για τον εαυτό τους και για την ομάδα με την οποία εργάζονται. Εξετάστε τις δυνατότητες εφαρμογής αυτοεκτίμησης σε πρότζεκτ συνεργασίας.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ: ΤΟΜΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Μπορούμε να μιλήσουμε για αυθεντική αξιολόγηση "όταν κάποιος είναι σε θέση να εξετάσει άμεσα την απόδοση του μαθητή στην εκτέλεση σημαντικών πνευματικών καθηκόντων". (Wiggins, 1990)

Σύμφωνα με τον Arter, "μια αυθεντική αξιολόγηση πρέπει να εκφράζει γνώμη όχι μόνο για το τι γνωρίζει κάποιος, αλλά και για το τι μπορεί να κάνει σε καθήκοντα που απαιτούν τη χρήση αυστηρών διαδικασιών,

όπως η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων, εργασία σε μια ομάδα, η ανάπτυξη επιχειρημάτων και μόνιμη μάθηση». (Arter, Bond 1996)

Βιβλιογραφία

Fiche ressource : Exemples d'enseignement efficace

Arter J.-Bond L. (1996), *Why is assessment changing*, in R. E. Blum, & J. A. Arter (Eds.), *A handbook for student performance assessment in an era of restructuring*, Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Castoldi M., Martini M. (2013), *Verso le competenze: una bussola per la scuola*, FrancoAngeli Milano

MIUR (2014), *Guida alla lettura del Rapporto Internazionale OCSE "TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning OECD 2014". Focus sull'Italia*, in MIUR (2015), *Linee guida per la certificazione delle competenze nel primo ciclo di istruzione*
http://www.istruzione.it/allegati/2014/TALIS_Guida_lettura_con_Focus_ITALIA.pdf

Pellerey M. (2004), *Le competenze individuali e il Portfolio*, La Nuova Italia, Firenze

Serragiotto G., *Cosa ti hanno insegnato al liceo? La percezione di studenti di Lingue sulla loro formazione linguistica*, Edizioni Ca' Foscari

Ventriglia L., Storace F., Capuano A.(2015), *La didattica inclusiva. Proposte metodologiche e didattiche per l'apprendimento*, Quaderni della Ricerca 25, Loescher Editore.